List 32. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 12. avgusta 1863.

Gospodarske stvari.

Kako se breskve najbolj zarejajo?

Breskva je najokusniši sad med vsem sadjem, — al tudi najobčutljiviše drevo je. Ne samo, da ji mrazi spomladi cvetje posmodé, ker zgodaj cveté; pa je tudi premehkužna, da ne prenese velicega mraza, in je drevo sploh natore take, da zgodaj hira in malokdaj staro postane.

Kar prvo napako zadene, se ji lahko v okom pride, da je spomladanski mraz ne popari, če se pritlično drevo s pripravno odejo mraza varuje. Najlože se to zgodí na obzidjih, ravno tako tudi na latnikih pa tudi prostih špalirjih (plantah); visoke drevesa je pa težko ali celó nemogoče mraza obvarovati.

Dalje je dobro, da se breskve in marelice tako sadijo, da jih žarki izhajočega solnca ne zadevajo, to je, da se sadijo bolj na zahodne kraje. Zakaj ravno tiste rastline mraz najbolj popali, ki so solncu najbolj izpostavljene, to je, tiste, ktere solnce jutranje najpred obseje. Zato se dajo rastline, ki jih je vidno srež zadel ali slana pricvrknila, dostikrat še pozebline oteti, če se zjutraj zgodaj, preden jih solnce obsije, s kako rečjo pokrijejo in ostanejo do poldne pokrite. Ravno tako se dajo tudi sadne drevesa v cvetji pozebline obvarovati, da se po kaki mrzli noči z mrzlo vodo poškropijo; to delo se mora pa vselej opraviti, preden solnce drevo obsije.

Rekli smo, da v naših deželah breskev rada hira; maloktera doseže starost. Zoper to je malo pomoči. Razun skrbnega obrezovanja pomaga to breskvi največ, da se v rasti kolikor moč zadržuje; to pa se doseže, da se zmrznjena zemlja tako deleč, kakor breskvine korenine segajo, pol čevlja na debelo z listjem ali gnojem pokrije. Po ti odeji zmrzlina delj časa v zemlji zadržana ostane. To je za breskev zato koristno, ker največ njenih bolezen od tod izvira, da zgodnja spomladanska toplota drevesu sok zbudí, da jame po drevesu pretekati, če pa pozneje še mraz nastopi, pa sokotok ustavi ali ga saj zadržuje; nasledek tega sta vžig in smolotok, dostikrat oba skup. Res, da je že marsikdo trdil, da poklad breskvenemu drevesu pripomore, da se delj časa zdravo ohrani, in tega menda ne bo nihče tajil, ako se breskve na tako deblo vcepijo, ki pozneje odganja in potem takem drevesno rast zadržuje. Zato ima Šamal tudi prav, če trdi, da, če se breskev na trn vcepi, trdneje deblo napravi, kakor na kakem drugem divjaku; česar se pa še sam prepričal nisem. Temu nasproti pa ne gré breskve na mandeljnovo drevo cepiti, ker na prostem vrtu ne storí tako vrlo kakor kje bolj v zatišji.

Kako pa, ali je pri breskvi potrebno, da se požlahni in cepi? Odgovor je, da se koščičasto sadje lože in pred iz semena zaredí, kakor sadje iz pešek; ravno to veljá tudi od breskve. Če se ravno iz semena tista sorta vselej ne dobí, kakor je ona, od ktere si koščice posadil, vendar le je sad dober in žlahen. Nektere plemena se plodijo žlahne brez vsega cepljenja in požlahnjenja, kakor na pr. po Francozkem tako zlo priljubljena, pri nas malo znana marelična breskev, ki ima po svojem rumenem mesu res izvrsten sad.

Zakaj pa ne kaže, da bi breskve ne cepili, in zakaj je bolje, če imamo take, kakor izrastejo same po sebi?

Prvič nimamo nič truda ž njimi, kar tudi nekoliko zdá. Ker je cepljenje z nakladom (kopuliranje) precej sitno delo, zato najraje breskve s popkom (okuliranjem) cepimo; ravno to je pa najbolj med vsem drugim cepljenjem na vreme navezano. Nepožlahnjeni divjak, ker je, kakor domače drevo, tudi domačega podnebja privajen, je trdneji in se vsacega vremena tako kmali ne vstraši, je bolj zdrav in čvrst. Necepljena breskev skor vselej trdnejša ostane kakor pa cepljena, zato tudi delj časa rodí in sad donaša.

Naj se tedaj najgorše plemena, ki jih imamo, cepijo, da jih ohranimo; ondi pa, kjer ni podnebje ugodno, ali pa tam, kjer se veliko veliko breskvinih dreves izreja, naj se le iz koščic redijo. Za to rejo se jemljejo koščice od najboljših plemen, ki rodijo najboljši sad in so popolnoma zrele. Sadi jih brž, ko si sad pojedel, en palec globoko, in koščico od koščice za čevelj narazen, v dobro zemljo, in sicer v tak kraj, ki ima dosti solnca, pa je v zatišji in varen severja in burje. Spomladi drugega leta se morajo drevesca na veči prostor presaditi. Že v prvem letu spoznaš iz svetlega in širocega temnega perja žlahniše pleme. Drevesca s starimi lastnostmi odberi in posadi jih posebej; druge, ki se ti ne zdijo toliko vredne pa pocepi, ali jih pa zavrzi. One drevesca, ki obetajo, da bodo dober in lep sad donašale, obrezuje skrbni vrtnar in glešta že od mladega tako, da se mu tako zrastejo, kakor jih misli imeti. Necepljene breskvice rodé dostikrat že v tretjem letu, sploh pa v četrtem; tisto drevesce, ki jame zgodaj popke nastavljati, je žlahnega jedra, je veliko vredno. Končaje moram še omeniti, da gosp. Hafner v Kadolcburgu na Parskem zareja breskvine drevesa že več let iz koščic in pravi, da se mu vrlo obnašajo.

O goveji kugi na dalje.

Zagrebški „Gospodar. List“ piše, da na človeka, o kterem se je pripovedovalo, da zná ozdraviti (lečiti) govejo kugo, je velika vika, zakaj poginilo je mnogo goved, ki jih je zdravil. Vredništvo „Narodnih Novin“ dostavlja, da tudi v Volavji se nikakor ni po-

trdilo njegovo zdravilo. — To ni nobeno čudo, ker natura te grozne pošasti še ni nikomur znana. Kar zdravniško znanstvo umnega vé, vse se je že poskusilo, pa nič se dosihmal opravilo ni. Môglo bi se tedaj zdravilo le po tej naključbi najti, po kterem tudi slepa kokoš najde zrno.

Podučne stvari.

Pogovori pod lipo.

Soseskine kase na kmetih.

(Konec.)

Jaka. Soseskine kase bi bile pač dobra stvar, to že vidimo, pa kdo nam jih bo naredil?

Šolmašter. To je vaša skrb; začnite, noben človek vam tega ne overa.

Jaka. Ne, to ne gré! Zapovej naj se nam, potem bomo že delali; sami ne bomo začeli.

Šolmašter. Pa kako to, da bi se vam vedno moralo zapovedovati, da to storite, kar je k vašemu pridu?

Janez. Če bi Grabež zvedil, da za srenjsko kaso delamo, nam vinarja ne posodi, in preden bi kasa denar imela, mi konec vzamemo.

Šolmašter. O takih okolinostih bi pa vam grajščina denar posodila, ktérega bi ji potem sčasoma poplačali.

Miha. Težko da bi to storila; utegnila bi potem škodo trpeti. Dokler ni postave, koga se mora ubogati, bi se marsikteri kmet delu odtegnil. Če bi pa imeli postavo, bi srenjsko zastopništvo vse to opravilo brez sovraštva, in Grabež bi mogel molčati.

Šolmašter. Srenja je v svojih lastnih zadevah samosvojna; da se srenjske kase ustanovijo, je pač njena reč; kar v tem sklene, ravno tako veljá, kot postava.

Juri. Tega sicer ne tajim, pa kar je boljše, je boljše. Tudi še nočemo le svojih hrušek peči; ali jih vse soseske napravijo, ali pa nobena! To storiti more pa sama postava.

Jaka. Gospod šolmašter! saj veste, da smo od nekdaj vajeni le to storiti, kar se nam ukaže. Navada pa je železna srajca.

Janez. Tudi veste, gospod šolmašter, da bolj prebrisani ljudje, ko smo mi, vedó, kaj da je dobro, pa vendar ne storé; toliko bolj je treba nas k dobremu siliti. Potem vsi ubogamo, in tudi bi ne bila krivica, ako bi koga kaznovali, če ne bi hotel ubogati.

Šolmašter. Že vidim iz vsega, da tù bi le deželni zbor mogel pomagati, da bi postavo za to napravil in jo cesar potrdil. Al tudi zbor vas ne bo hotel k delu siliti.

Janez. Zakaj neki ne? Al nas ne silijo davek plačati, preprego dajati, ceste delati itd.? Se vé, da je to potrebno, pa ravno tako potrebne so tudi srenjske kase za nas.

Šolmašter. Po tem takem morate svojega zastopnika v deželnem zboru prositi, da se on za to reč potegne in postavo za to zahteva.

Miha. Da! to hočemo storiti; če pa on nič ne storí, bomo prihodnjič pa vas za svojega zastopnika izvolili.

Šolmašter. Lepa hvala vam za vašo zaupnost! — Tako mislim, ljubi sosedje, da nismo tega večera brez koristi potratili, če zdaj le previdite, da je delavnost sama vir blagostanja in bogastva ljudém.

Janez. Tega smo se prepričali; vas le prosimo, da bi nam še večkrat kaj tacega povedali.

Šolmašter. Prav rad, kadar koli želite.

Miha. Še enmalo se pa vendar jaz spodtikujem nad srenjskimi kasami. Kaj pa, če bi vlada denarja potrebovala, gotovo bi nam naše kase spraznila. Ravno to bi se utegnilo o kaki prekucii zgoditi, in potem bi bil naš trud zastonj; vsi naši lepi denarci bi šli rakom žvižgat.

Šolmašter. Pred nekimi leti je vlada tudi denarja potrebovala; ali je ljudske kase praznila? Ne! vi ste ji ga mogli posoditi; zdaj se vam obresti po sreberni veljavi plačujejo. Pa še gotov denar si vlada zdaj ne more drugače izposoditi, kakor da državni zbor dovoli. Kaj tacega pa bi vaši zastopniki ne dovolili, kar bi vam škodovati utegnilo. Ker tedaj imamo ustavo, se ni nič bati. Tudi prekucija bi tako nespametno ne ravnala, da bi srenjske kase ropala in si tako brez števila sovražnikov nakopala.

Miha. Kaj pa, ko bi vojska vstala?

Šolmašter. Tudi tega se vam ni bati; preden sovražnik pride, lahko stokrat svojo kaso skrijete.

Miha. Vse to je prav, pa vendar nisem popolnoma potolažen, ker saj en del svoje kase vendar lahko zgubimo.

Šolmašter. Zakaj pa svoje polje obdelujete? Zakaj hiše zidate, zakaj živino redite? Ali ne more toča vaše setve pobiti, ali ne ogenj hiš posmoditi, ali ne kuga živine pomoriti? Vse naše početja so v Božjih rokah! Njegovi previdnosti mora človek svoje dela izročiti. — In tako z Bogom!

Slovenske stvari.

Godovni govor

pri véliki besedi v goriški čitavnici 12. julija 1863.

Zložil in govoril dr. Josip Tonkli.

IV. Životopis Cirila in Metoda.

(Dalje.)

Metod, zdaj v nadškofa Panonije povzdignjen, brzo se vrne med Slovane. Najpred ostane nekaj časa v državi Kocelnovi, potem se podá nadalje na Moravsko v Velehrad, kjer je med tem Svatopluk, naslednik Rastislava, po hudih vojskah z Germani bil priznan za neodvisnega kralja države velikomoravske leta 874. V tem času je bil umrl tudi knez Kocel, in njegova država pripadla je Svatopluku. To, kar je velikodušen Rastislav namerjaval, dosegel je Svatopluk, to je, neodvisnost od Nemcov o političnih in cerkvenih zadevah. Njegova država se je razprostirala na jugu do Drave. Slaveni na jugu so bili zdaj na vrhuncu moči in sreče, kakoršne niso potem do današnjega dne nikdar več dosegli. Važna dogodba v tem času bila je tudi ta, da je bil sv. Metod krstil Borivoja, kneza Čehov in zaveznika Svatoplukovega, in tako luč sv. vere tudi Čehom prinesel. Sv. Metod sam je bil v Pragi, na mestu, kjer stojí ponosni Višehrad, posvetil prvo cerkev.

Slavni in čudoviti uspeh sv. Metoda izbudil je kačo zavidnosti v srcu nemških škofov, ki se niso mogli potolažiti, da se jim je bila čast in oblast po Slovenskem skrčila. Obdolževali so tedaj v Rimu sv. Metoda, da pod krilom slovenske službe in besede Božje razširja med ljudstvom krivoverske zmote; rekli so, da se ne spodobi, da se služba Božja opravlja v barbarskem jeziku. Papež Ivan VIII., ki je tačas sedel na stolu sv. Petra, pokliče leta 879 Metoda v Rim, da bi se tamkaj osebno opravičil. Metod se brzo podá v Rim, in dokaže sv. Očetu, da le pravo krščansko vero po misli rimske cerkve učí; dokaže mu, da taki čudoviti uspeh med Slovani se ima zahvaliti le opravljanju službe Božje v národovem jeziku; pové sv. Očetu na dalje, da slovenski jezik ima že literaturo in bere odlomke prestavljenega sv. pisma, pa pridene še, ako bi kak jezik zaslužil barbarski imenovan biti, da pride v prvo vrsto

tačas neotesani in trdi jezik Germanov, njihovih sovražnikov. Sv. papež potrdijo sv. Metoda v nadškofa Panonije, potrdijo rabo slovenskega jezika pri službi Božji, in Metoda v lastnoročnem pismu Svatopluku živo priporočajo.

Tako je sv. Metod naš jezik v Rimu krepko zagovarjaje srečno zmagal svoje ljute sovražnike. Po vrnitvi na Moravsko se je sv. apostelj posebno prizadeval, da bi dokončal prevod sv. pisma, kar je bil tudi srečno dognal. — Ko čuti, da je življenje njegovo že blizo pri koncu, pokliče pred se vse svoje duhovne, jim priporoča složnim in spravnim biti, in zbere za svojega naslednika Gorazda, ki je bil Moravan, žlahnega stanú, in kterega so tudi drugi duhovni najbolj spoštovali. Kmali potem 6. aprila 885 sladko v Gospodu zaspí. Pokopan je bil z veliko slovesnostjo v velehradski stolni cerkvi. Vse ljudstvo na Maravskem je jokalo po njem kot svojem očetu.

V. Slovansko slovstvo. Poglejmo sedaj, kako je bilo tačas z našim slovstvom.

Prvi temeljiti začetek slovanskega pismenstva bil je s tem storjen, da je sv. Ciril leta 855, preden se je bil z Metodom podal med Bolgare, zložil po izgledu grških črk slovansko abecedo, kteri se pravi azbuka po prvih dveh črkah, cirilica pa po sv. Cirilu. Hitro potem prestavil je bil v slovenski jezik nekaj evangelij in sestavil v tem jeziku bogoslužbene bukve. Na Moravskem sta pa ss. brata začeto delo pridno nadaljevala, in prestavila vse knjige, ki so bile potrebne, da bi se opravljala vsa služba Božja s sv. mašo vred v slovenskem jeziku. Največi skrb pa sta bila obrnila prestavi sv. pisma. Dokončano pa je bilo to važno in težko delo še le po smrti Cirilovi. Pri tem delu so sv. Metoda jako podpirali sledeči njegovi učenci: Klement, Naum, Angelar, Sava in Gorazd, in dovršena je bila prestava celega sv. pisma okoli 880 po Kristusu.

S tem je bila slovanska literatura temeljito ustanovljena, in njeni obstanek za vselej zagotovljen.

Tako so Slovani sv. pismo v svojem jeziku prestavljeno imeli že h koncu 9., med tem, ko so ga Nemci zadobili še le v 16. stoletji. Cirilice se poslužujejo dandanašnji Rusi, Bolgari in Srbi, tedaj okoli 60 milijonov Slovanov, in ravno ti Slovani in pa nekaj Dalmatincov opravljajo še dandanašnji vso službo Božjo in sv. mašo v tem jeziku, ki se imenuje staro-cerkveni ali staro-slovenski.

Staro-slovenskemu jeziku je najbolj v žlahti srbski jezik po obliki glagolov, in naš slovenski jezik po obliki imen. Tedaj je staroslovenski, po sv. Cirilu in Metodu že v 9. stoletji ustanovljeni jezik, pravi in neusahljivi studenec, iz kterega moramo marljivo zajemati, da bodemo svojo literaturo povzdignili na ono stopnjo, da se bo s ponosom miriti mogel jezik slovenski z vsakim omikanim evropejskim jezikom.

Slovstvene stvari.

Ali „Novomesto“ ali „Neustadtel“?

Častiti bravci, ki se še spominjajo hude pravde, ki se je vnela pred nekimi leti: ali je slovenski „Graz“ (Gradec) prav ali prekrščeni „Gräz“, si bodo o naslovu „Ali „Novomesto“ ali „Neustadtl“ brž mislili, da tudi to mora kaj enacega biti. In res je taka. Neki dopisnik A. R. iz „Neustadtl-a“ se je v „Laib. Ztg.“ strašno razsrdil zoper šolski letopis novomeške gimnazije, da ima na svojem čelu predrzni napis: „Programm des k. k. Gymnasiums in Novomesto (Neustadtl). Da je pisavec res celo vedro žolca razlil čez nedolžno, staro-davno, prvotno ime „Novomesto“, bravci sami lahko posnamejo iz tega, ako jim povemo, da: „Programms-Unsinn“, „dieses Pudels fauler Kern“, „Stadtstreich“, „beispiellose Gleichgültigkeit“, „unberechtigte Anmassung“, „sprachliches Gelüste“, „moderne Gleichberechtigungssucht“, „Absurdität“ itd. so epiteta njegove. Ker je, ako se po črkah P. R. V. ne motimo, prečastiti šolski vodja sam z mirno pa temeljito besedo razjasnil dopisnikovo strast, bi mi ne bili ne besedice črhnili zoper neslano čenčarijo njegovo, ako bi vredništvo „Laib. Ztg.“ v dodani opazki se ne bilo sklicevalo tudi na „Novice“, češ, da tudi one so zoper tako „Sprachvermengung und Verquickung“. Res je, da „Novice“ so, kadar tega treba ni, zoper mešanje slovenskega jezika z drugimi slovanskimi besedami, — al da bi bile kterikrat pledovale za to, da se domače prvotne imena naših krajev, rek, gorá itd. predelujejo v ptuje in da se nam častitljive in pomenljive domače besede kvarijo v pravi „Unsinn“, kakor na priliko: Sinja Gorica = Schweinbüchel, Mala Gora = Malgern, Stražji Vrh = Strassenberg, Račje Selo = Rapelgeschiess, Bušeča Vas = Puschendorf, Visoko = Waisach, Vini Vrh = Schweinberg, Možanca = Moisesberg, Förnik = Bernik itd., to se nikdar v „Novicah“ zgodilo ni in se zgodilo ne bode, dokler pisateljem in vredništvu „Novic“ Bog zdravo pamet ohrani. Ker pa je „schwarz auf weiss“ vsikdar najbolji dokaz, stavljamo vredništvu „Laib. Ztg.“ pred oči, kar so „Novice“ ravno o novomeškem šolskem programu lani pisale, da vidi kolosalno svojo zmoto. V 36. listu na str. 301. v 10. vrstici itd. od zgorej stojí zapisano to-le: „Novice“, ki se vedno za domačo pravilno pisavo slovenskih imen, priimkov in krajev poganjajo, si v dolžnost štejejo, svojo popolnoma pohvalo izreči vodstvu novomeškemu, ki je prvo nastopilo pot národne enakopravnosti slovenskih imen skozi in skozi ter krajne imena pisalo tako, kakor so, izvirne in domače. Prečudno je res, da Nemec nekdaj ni pustil imen naših, kakor jih je najdel, ampak da jih je prekrstoval in preobračal, da niso nikomur podobne; še rek in gorá ni pustil pri miru, mogočni Savi naši je dal maloestetično ime Sau, — veličastni Triglav je spreobrnil v Terglú itd. Čisto naravno je tedaj, da popake te trebimo iz domačih pisem in domačega govorjenja, in da tudi mi, kakor drugi narodi, imenujemo vsikdar in povsod svoje domače kraje, reke, gore itd. tako, kakor je njih pravo ime. Ako jih Nemec imenuje po svojem prestroji, mu tega ne branimo, — le gleda naj, da ga bo ljudstvo razumelo, če po deželi išče tega ali unega kraja po svojih krstnih bukvah.“

Po tem naj častiti bravci sami sodijo besede vredništva „Laib. Ztg.“, ki pravi: „Die Sprachvermengung und Verquickung ist ein Gebaren, gegen welches auch „Novice“ und „Naprej“ und zwar mit vollem Rechte eifern.“ — — — —

Če si drugi narodi (Lahi, Francozi, Angleži, Nemci) ne dajo svojih domačih imen oséb, krajev, rek, gorá itd. prekrstevati, kdo ima pravico s slovenskimi delati kakor se mu ljubi? Če se je ž njimi delalo nekdaj tako, kje je za to bila pravica? In kaj je to le „moderne nationale Gleichberechtigungssucht“, ako se starodavne, prvotne imena ohranujejo kakor so? Ako se ne ustavljamo nepotrebnemu ponemčevanju in pačenju starodavnih domačih imen, bo take sodrge čedalje več. V spričbo tega povemo, da ni dolgo, kar je neki Kočevar potovaje po Nemčii pisal v Čermošnice, pa boječ se, da bi pismo s tem imenom ne prišlo na svoje mesto, je iz Čermošnic naredil „Schwarzbeutel“ in Krain in s tem naslovom izročil pismo pošti. Za Božjo voljo: kam pridemo s tako brklarijo.

*

„Pa če bomo „Novomesto“ pisali“ — piše med drugim A. R. — „za naš „Neustadtl“, ki je že tako dosti neznan, celó nobena duša na svetu vedila ne bo.“ — „Dosti bolje ga bo svet po imenu „Novomesto“ poznal — zavrača gospod P. B. V. temeljito prazni ta ugovor — ker po tem „Neustadtla“ ne bo treba po Českem, Marskem, Erdeljskem itd. iskati.“ Mi pa, da se pisavcu odvrne njegov „domoljubni“ strah, pridenemo še to. Nobeno lastno ime (eigenname) naj se ne prestavlja: prvotno slovensko naj ostane slovensko, nemško pa nemško. To je zakon nature, ki veljá pri vseh narodih. Če vi nemški pisatelji s ponemčevanjem slovenskih imen niste še toliko opravili, da bi celó mogočni dunajski časnikarji in drugi Nemci saj dandanašnji vedili, da „Laibach“ je na Kranjskem, ne pa na Koroškem, bodemo gotovo mi bolj srečni s tem, da po slovenskih imenih se razjasni ljudém po svetu zemljovid kranjske dežele.

Vprašamo končno le še to: Zakaj nek je „domoljubni“ pisavec A. R. tako v strahu za „Novomesto“ (kteremu je vendar tudi še pristavljeno nemško ime „Neustadtl“) in se srdí tako zoper program, ki je pred vsem najbolj domači deželi namenjen, pa ga vendar celó nič ne briga to, kar grešijo nemški pisatelji zoper našo deželo? Kako je to, da ne on ne nihče drug ni stresel tega, kar v 52. zvezku tiste knjige, ktera nadaljuje „Conversationslexicon“ pod naslovom „Unsere Tage.“ Blick aus der Zeit in die Zeit. Braunschweig 1863, na strani 807. zapisano stojí tako-le: „In Kärnthen befinden sich einzelne deutsche Sprachinseln, namentlich die Städte Klagenfurth, Völkermarkt, im südlicheren Theile des Landes die Hauptstadt Laibach, ferner die Städte Weichselburg, Gurkfeld und Neustadt (Neustädtl)“. Tako se bere od črke do črke v imenitni nemški knjigi anno 1863! Gosp. A. R.! ali ni to gradiva dosti, da nesete iz „jeziških otokov“ kaj več kulture na Nemško? Saj vendar iz tega vidite, da je silno potrebuje.

Vi pa Višnjagorci in Krščanje! zdaj še le veste, česar še gotovo vedili niste, da ste tudi vi „nemško-ježiški otočanje (deutsche Sprachinsulaner).

Kratkočasno berilo.

Spomini na deda.

Pravljice in povesti iz slovenskega naroda.

Spisal J. Zavojšček.*)

Zakrpana Višnja gora, raztrgan Žuženberk.

Imel sem deda sedem in sedemdeset let starega. Sedeli so vso Božjo zimo za pečjó, z roko so podpirali pipico „z devetimi orli“ (kajti zob niso več imeli, da bi jim bila pipica sama v ustih stala) pa pripovedovali so ven in ven, kaj se v tem in tem kraji od „njega dni“ pripoveduje, kaj so sami doživeli, in kaj se je v starih časih godilo. Že od nekdaj in po vsem svetu imajo starčki navado, da pripovedujejo, kako je v prejšnih časih — v časih, ko so bili še oni mladi — bilo grozno dobro na svetu. Tako so tudi moj ded rekli: „I kaj menite vi mladi, „njega dni“ je bilo dobro. Čeravno je zdaj tlaka in desetina preč, pa vendar bolj stradate in se trpinčite, ko smo se „njega dni“ mi, ko je bila pšenica po štirnajst grošev, oves pa po tri itd.“ Vzlasti so radi pripovedovali pravljice in pripovedke. O tem jih ni nihče presegel v celi soseski. Imeli so pri vsem tem še (kakor bojè vsi stari ljudje) lepo navado, da so eno isto reč večkrat povedali; celó ako jih je kdo opomnil, da so to že pravili, ni jih to izpravilo iz kolesnic, ampak hočeš nečeš moraš do konca poslušati. Včasi tudi niso nobenega ugovora slišali, kajti oglušili so bili od gole starosti.

Nekdaj je bil sejm v Višnji gori. Zdi se mi, da je bil pondeljek po sv. Tilnu, vendar svojeglavno ne bom tega trdil. Djali so tedaj: „Jožek! pojdi z menoj na sejm; boš vidil raztrgano višnjansko mesto, kjer imajo polža priklenjenega.“ In stari oče so vzeli tršlikovo palico izza vrat, deli klobuk z velicimi krajevci in širocim oglavjem na sivo glavo, in jaz vnuk, tačas kakih osem let star, nataknil sem čevlje, snel slamnik s trama, pa jo tako vreževa proti staremu mestu višnjanskemu. Prav počasi sva kobacala, jaz, ker sem delal majhne stopinje, ded pa, ker so jim noge že slabevale. Toda jaz sem bil še zmirom bolj frišek od očeta starega, dasitudi so hodili po treh, in jaz samo po dveh nogah.

„Brž balte no, oče!“ — priganjal sem jih ven in ven, kajti veljalo je viditi mesto, kjer imajo, kakor so ded djali, „polža priklenjenega“.

„I—i, če boš tako siten, ne boš šel nikoli več z menoj“ — me zavrnejo stari oče, in prec prec sem bil strpljiv in tiho sva stopala vštric. Ko se je vendar enkrat pokazal stari grad nad višnjanskem mestom, kazali so mi ded s palico: „Lej! vidiš oni zid na hribu, ki je zaraščen okoli in okoli?“

„Vidim, oče!“

„Tam je bil nekdaj velik grad. Notri so bili močni močni gospodje, ki so pod zemljo imeli cesto celó v tisto deželo, kjer so hudi Turki domá“.

„Kakovi so pa Turki, oče!“

„Turki? I Turki so nekdaj bili hudi ljudje, še huji kakor Pesoglavci“.

„Kakovi so pa Pesoglavci?“

„Pesoglavci so bili v starih časih iz daljnih dežel k nam prišli. Imeli so pasje glave in so grizli in popadali ljudí kakor psi, in so jih lovili in klali. Turki so prišli pozneje kakor Pesoglavci v naše dežele. Pa so bili tudi hudi, nič manj ali pa še bolj od Pesoglavcev. Stare ljudí so na kole nabadali, mlade so pa seboj jemali, da so morali delati deleč deleč v turški deželi“.

Tako so mi pravili ded; jaz pa sem si naslikal v mladi fantazii (če sem že imel ktero) te strašne pošasti ki so jim rekli Pesoglavci in Turki, in nekoliko se še zdaj domislim, kakove sem si jih mislil, toda častiti moji bravci bojo morda nevoljni pogledovali na naslov, menivši, da niso prav brali.

Med tem pripovedovanjem tedaj se je prikazala vsa Višnjagora, mesto in stari trg izza hriba, in ded so mi kazali: „Lej! Jožek, to je mesto „raztrgana Višnjagora“.

„Oče, zakaj pa pravite „raztrgana“ Višnja gora, kdo jo je pa raztrgal?“ — prašam jaz.

Ded so za vsako deveto stvarco, če je bila še tako majhna, imeli pripovedko na jeziku pripravljeno. Tako so tudi zdaj pričeli pripovedko sledečo:

Žuženberčanje so bili že od nekdaj posebno pridni, varčni in umetalni kakor so še dandanašnji — Bog jim daj srečo! Še zdaj Žuženberčan starino rad pokrpa, pogladi, posnaži in popravi, pa za novo na sejmu prodá. Na nobenem sejmu po vsi kranjski, štajarski in koroški deželi ni toliko starine na prodaj, kakor na Žuženberskem. Taki so bili tudi svoje dni. Niso pustili nobene mestne strehe preotljene ali predrte, nobene kotanje v tleh, nobene luknje v zidu, ampak vse se je moralo zakrpati in zamašiti, zametati in popraviti. Vse druge, ki niso tako ravnali, pitali so jih z lenuhi itd.

Višnjanje pa so bili vse druge nature, kakor so njihni vnuki, sedanji meščanje drugačni od sedanjih Žuženberčanov. Oni se niso zmenili za luknje niti v strehi niti v zidu niti kje drugej; ni jim bilo mar kr-

*) Drago! Vred.

panja in šivanja, ampak hodili so po svojih opravkih, po kupčii, po rokodelstvu in poljedelstvu. Pozneje še celó na polža niso dovelj gledali, ker jim je (kakor je tudi počasen) pobegnil izpod županove hiše. Takrat pa, ko se je godilo, kar hočem jaz povedati, bil je polž še gotov, dobro priklenjen pri županovih. Že takrat so v okrožji kmetje Višnjane dražili rekši: „Kje imate polža.“ Žuženberčanje pa so še dostavili: „Luknje si zamašite; Višnjogoro si zakrpajte, če ne, vam polž uide.“ Za kmete, so djali meščanje, da se ne zmenijo, naj rekó kar hoté — „kmečki tesači.“ Žuženberčanom „cunjarjem in krparjem“ bomo pa že pokazali — hrustili so se.

Neko nedeljo popoldne zbere se vès mestni zbor pri polžu. Najprvo se je glasil Juri Počasnè, ki je, čeravno meščan, na oprtah sol po svetu nosil „čez hrib in čez plan“. Tako-le je govoril Počasnè: „Možje! (pravi) ne dajmo se tim cunjarjem zmirjati in si nagajati. Nikar ne pustimo, da bi nam zmirom očitali našega polža, nedolžno žival, ki ni nikomur nič mar. Že naši očetje so jo imeli, mi jo imamo, in naši otroci jo bodo imeli. Ven in ven nam očitajo, da smo — ne vem kakovi — da ne krpamo svojega mesta, dražijo nas s polžem, in jaz sam ne vem, kaj še vse godejo. Ko sem jaz sol prodajal, zmirom zmirom so me pikali, da sem polžar iz raztrgane Višnjegore. Tega nisem mogel poslušati in iz očí v očí sem jim v zobe vrgel, da smo mi Višnjanje več vredni kakor devet in devetdeset Žuženberčanov in še eden po vrhu. Pa lej Kurenta! kmali bi bil tepen; zares ni manjkalo več kakor nič, toda bal se jih nisem, in niso mi mogli blizo. Kdor ne verjame, naj mojo staro praša.“ „Res je res“ — oglasi se iz množice Počasnela — sinoči je prinesel vès kitast hrbet domú. Take klobase ima na hrbtu, da se sam Bog usmili, ne vem, če bo mogel tri tedne solnega žaklja oprtati. Ne vem, kaj bova počela?“

Tako je končal Počasnè in Počasnela. Možje pa so zagrmeli: „Tega ne pustimo, ne! za hudirja ne!“ Mlaji in tedaj tudi bolj razkačeni so djali: „Nocoj to noč gremo doli ob Bregu in ob Krki, premlatimo Žuženberčane do živca, polomimo jim rebra, podrobimo s cepcem buče in jim tiste zakrpane kolibe v Krko prekucnemo. Bodo že vidili, kaj se pravi Višnjanom nagajati.

Res bi bila tačas Žuženberčanom huda pela, če bi ne bilo Ribničanov na svetu. K vsi sreči pa se je bil naselil v Višnjo goro Ribničan Kozmek. Ta je bil kakor vsi Ribničanje sile umetalen in prebrisane glave. Delal je lonce, piskre, kozice, labore, nakladal tovor suhemu konju na rebra in hrbetanec, in krošnjeval in drobiž od gospodinj pobiral po vsem Božjem svetu, dokler so ga zastopili, ako jim je pošteno po ribniški „povajdal“. Hitro je tedaj Kozmek v svoji umetalni in prebrisani pameti preudaril: „Büzarona, če Višnjanje Žüženberk v Krko prekücnejo, bo zgüba. V Žüženberku ne küha nobena gospodinja v ubitem loncu, ampak zmirom nove küpuje. To ne vaj vsaki, jaz pa vajm. Büzarona, potlej ne bom ne sklajde ne latvice, ne lonca ne piskra prodal, še rejne pokrivače ne, kadar bodo po vodi Krki noter v Novumajstu odplavali.“ Tako si je Ribničan tiho mislil; na glas pa je rekel: „Vajste kaj prijatli! I nu —, nikarte se ne obajsite. Če Bog dá in svet Til, tako nam ne bodo ušli ne. Pa, ako jaz mačka pri močniku naletim, vzdignem ga najprvo za rep, da ga v strah pripravim, potlej ga še le prestrojim. Zato vam jaz svajtujem: pošlimo jim ubit lonec in recimo: ker znate vse zakrpati, zamašiti in popraviti, pa nam še ta lonec zašite, če ne, bomo prišli Višnjanje in vam bomo vse rebra polomili. Jaz vam povajm prijatli, da vsi Žüženberčanje ne zakrpajo starega lonca. Büzarona saj ga še jaz ne zakrpam ne rmenega ne črnega, in vsa Ribnica ne popravi starega lonca, nikar pa žüženberski cünjarji. Tako jih bomo ravno v krparenji v kozji rog ugnali. Dobru bo dobru!“

Ta svèt je bil vsem všeč.

Drugi dan je Ribničan star svinjski pisker v krošnjo zadelal, ki je imel toliko luknjo v vampu, da bi bil lahko obe pesti va-nj vtaknil. Udari konja, ki je bil suh kakor kresilna goba, napošev po rebrih, in hajdi stopata proti Žuženberku.

Prišedši skliče vse tržane in jim razloži, kaj poročujejo njegovi sosedje Višnjani.

Za prvega so bili, sosebno mlajši, grozno hudi in hteli so Ribničana naravnost v Krko vreči. Al tega še ni bilo volja, iz tega sveta piskrov in skled preseliti se na drugega. Hencaj vas, v vodo pa ne v vodo, mislil si je Ribničan, zvita buča, in jih je tako-le pogovarjal:

„I nu — stojte stojte — saj še nisem vsega povajdal. Saj vam menda ni neznano, da sem jaz domá iz poštene Ribnice, od kodar pridejo vsi lončarji, in da se najsem rodil v Višnji gori. Jaz sem pohlevne postave in dobrega srca, in sem bil zmirom vaš prijatel, vzlasti ker radi od mene čepinje küpujete. Se vaj da piskra res ne zakrpate, kakor hotè moji sosajdje Višnjanje, pa vam vendar jaz eno povajm, kako se lehko rajšite“.

„Le brž! Povedi — vpili so tržanje — če ne, pri Bogu je gnada! te vržemo v Krko.“ I nu, nu, v Krko me nikar ne mečite, saj pravim, da sem pohleven in nikomur nič žalega ne prizadevam, in nič slabega ne voščim, tüdi vam ne. V vodi pa tüdi ne znam kobaliti tako, kakor pravijo, da se plava; kaj bom tel tedaj v vodi? Pa če mi obljubite, da bote čepinje samo od mene küpovali, pa vam povajm, kaj vam je storiti.“

„Obljubimo“ — vpili so Žuženberčanje, ki so se Višnjanov vendar le bali.

„I nu, vajste, jaz bi rad kako pisanje, saj pravijo, da je potlaj bolj gotovo, če je na pisanji. Podkrižajte!

Župan napiše in tržanje se podkrižajo. Ribničan vzame pismo, potlaj pa jih učí:

„Kaj ne, kedar se srajca šivat dá, mora se najprvo obrniti, potlej se še le zašije. Na lice se ne šiva, ampak na robe, kaj ne? Čevljar tudi preobrne golenice, predno jih šiva. Zato tüdi vi pošljite pisker v Višnjo goro nazaj in poročite: „Ljubi meščanje iz Višnjegore! mi bomo vam radi ustregli in lonec zakrpali. Samo to vas prosimo, da ga narobe obrnete in potlej pošljete“. — Jaz vajm, da ga ne obrnejo.“

Žuženberčanom je bilo to jako po godu in poslali so pisker z onim poročilom nazaj. Višnjanje niso vedili, kako bi pisker preobrnili. Leto in dan so si glave belili, al vse zastonj, lonec bi se bil rad zdrobil, samo preobrniti se ni hotel. Kmali so bili zvedili, da jim je vse te skrbí Ribničan na glavo nakopal. Zato so ga segnali iz mesta, in preselil se je k svojim rojakom v Ribnico, kjer njegovi unuki še dandanašnji prav umetno piskre zidajo.

Kaj pa se z ubitim piskrom godí dandanes, tega mi ded niso povedali, pa tudi drugod ni dognano. Eni trdijo, da ga Višnjanje še dandanes hranijo in si glave ubijajo, kako bi ga narobe preobrnili. Eni pa zopet pripovedujejo, da ga je neki popoten človek, ki se je hvalil, da ga bo preobrnil, po nerodnosti zdrobil, in da se zdaj samo še čepinje nahajajo pod hlevom „kruljevega Nandeta“. Kteri pa pravo trdijo, tega si jaz ne upam razsoditi, ampak prepuščam to prihodnjemu zgodovinarju malih mest po Slovenskem. Dostikrat, ko sem šel skozi staro mesto Višnjogoro, bil bi rad prašal, al vselej sem se bal, da bi me napek ne razumeli in bi je ne skupil, če bi preveč prašal.

Dopisi.

V Mariboru 6. avg. **Ъ.** — „Dolgo sta nas Slovencev čakala ss. Ciril in Metod, vendar sta nas pričakala“: tako me je pozdravil jeden mojih prijatlov 3. avgusta, navdušen prijaznosti prostora, krasote priprave in množine zbranega ljudstva. In res! ne bodemo trdili preveč, ako rečemo, da tù je slovenski narod praznoval god svojega vzkrsnotja.

Ker se nam je prostor za obhajanje svečanosti v mestu odrekel, smo ga morali oskrbeti zunaj mesta; posestnik tako imenovanega „Brandhofa“ na desnem bregu Drave je v ta namen prepustil nam velik kos svojega vrta. Gospodom pa, ki so nam prostor v mestu zabranili, se lepo lepo zahvalujemo; sedaj namreč še le vidimo, da so to le — iz same skrbljivosti za nas storili, ker so vedili, da bi nam utegnil v mestu vsak prostor pretesen biti.

Pa vrnimo se na Brandhof. Stojí sred rodovitne ravnine; proti vzhodu mu je vojaški zavod, velikansko poslopje; proti jugu se vzdiguje Pohorje, proti zapadu je odprta dravska dolina le vezana na obeh straneh od viših in nižih hribov in gor, kterih temena kinčajo bele cerkvice; proti severju pa stojí mariborsko mesto z zelenimi vinskimi goricami, ktere obdeljuje slovenska marljivost, da je cela okolica res podobna vrtu. Proti severo-vzhodu stojí na prijaznem griču cerkvica sv. Marije, poddružnica šentpetrske fare, ktere farna cerkev malo niže tik Drave stojí, se iz daleč kaj prijazno vidi. Nad mariborskim mestom stojí tako imenovana „piramida“ na prostoru, kjer je nekdaj grad Maribor stal, z lepim znamenjem Marije Device. Lastnina je grofov Brandisov. Malo više proti zahodu pa zagledaš cerkvico sv. Barbare, ali — kakor Mariborčani rajše pravijo — „nemško kalvarijo“, nasproti „slovenski kalvarii“, ki ta stran Drave stojí kmali za Brandhofom na lepem griču sred ravnine.

To ti je tedaj zvunanja panorama. Prostor sam pa je bil kakih 30 sežnjev dolg in 25 sežnjev širok; na obeh straneh je imel strehe po celi dolgosti, pod kterimi so stale mize, okoli kterih bi bilo kakih 1000 ljudí imelo prostora. Na zahodni strani pa se je vzdigovala kapelica na 8 tenkih pa primerno visokih stebrih. Bilo je to mojstersko delo; popolnoma pritrdujemo, kar je neki gospod o njem rekel: „To je izmislil umetnik in izpeljal umetnik.“ In res! Kdor je po polnoči vidil, s kako čarobnim svitom je luna, ki je ravno takrat nad dva visoka oreha, pred celim pozoriščem stoječa, priplavala, celo stavbo in cel prostor oblila, — kdor je čul rahlo šepetanje zastav, ko je tiha sapica va-nje pihljala, in mile glasove godbe, ko je slovanske pesmi igrala, — in kdor je vidil mrgolenje neštevilnega ljudstva: temu bode ta trenutek v spominu ostal do groba.

Srednje okno kapelice ali paviljona je kinčala podoba sv. blagovestnikov, ki jo je dal prečastiti gospod kanonik Glazar navlašč za ta namen v Gradcu napraviti. Blagovestnika stojita na skali, iz ktere teče studenec bistre vode v znamenje, da sta nam izvir resnice in omike. Na desni in na levi ste se lesketale dve gotiške okni; druge straní kapelice, k gledavcem obrnjene, so pa bile odprte. V srednji spredej se je svetila v magični svetlobi: „Slava“. Po stebrih in oprsjih pa so bili grbi različnih slovanskih dežel Avstrije.

Pred kapelico je širok prostor, tù pa na stotine stolov, na stolih pa venec krasnih gospá in gospodičin iz bližnjave in daljine, za njimi pa zopet mize in stoli, in to vse polno in polno ljudí vseh stanov prijazno se pomenkovajočih med seboj. Tù sta se pozdravljala prijatla, ki se že nista vidila leto in dan; tam objemala dva, ker je že deseto leto minulo, kar sta se bila ločila itd. Da ob kratkem rečem: bil ti je to dan poln življenja, poln prijatelstva, poln veselja.

Že ob štirih popoldne in še prej je jelo ljudstvo vreti iz mesta ven na Brandhof. Nepretrgana procesija je bila. In ko je železnica od juga in zahoda poslednje goste pripeljala, kterih smo se še imeli nadjati, in ko je pozorišče bilo čez in čez polno, da bi jabelko bilo težko na tla padlo, in ko se je podoba sv. blagovestnikov najkrasnejše v zarji zahajajočega solnca lesketala, se je začela „beseda“. — V vvodnem govoru je pozdravil gosp. dr. Srnec, čitavnični predsednik, drage goste od bližnjih in daljnih krajev. Potem se je zapela „Molitev“ pod vodstvom gosp. J. Miklosiča. Pelo se je izvrstno; gosp. skladatelj, ki je bil tudi nazoč, je svojo zadovoljnost gosp. pevcem očitno izrekel. Na to je bil govor o slovesnosti. Po kratkem vvodu si je govornik postavil tri prašanja, prvo: kako se je zgodilo, da sta sv. Ciril in Metod prišla v naše dežele? drugo: kaj sta nam prinesla? tretje: kaj imamo storiti, da smo vredni nasledovavci ss. blagovestnikov? Odgovorivši na vprašanja je sklenil govor s tem, da je pokazal na najsvetlejšega nasledovavca ss. blagovestnikov, kteri je vse žive dni vès slovenski narod v srcu nosil, in kterega se bode tudi slovenski narod hvaležno spominjal, dokler bode Slovenca kaj — na Slomšeka. Potem se je zapela „Maribor“, čveterospev, „Budnica“, samospev, potem „Poděbradska“. Na to se je deklamovalo z občno pohvalo in sledile ste pesmi: „Rojakom“ in „Naprej“. S tem je bila „beseda“ pri kraji. -- Prečastiti gospod kanonik spregovorí pomembne besede o spominu sv. Cirila in Metoda in vzdigne čašo: „Naj njuni spomin na veke živí med Slovenci!“ Tisočerni slava-klici so kazali, da je beseda segla poslušavcem v srca. Pri ti priložnosti se je zapela pesem v čast sv. Cirilu in Metodu; besede prečastitega gosp. kanonika dr. Vogrina, napev pa gosp. J. Miklosiča. Zares! prekrasna pesem. Na to je napil gosp. dr. Pavlič Njegovemu Veličanstvu, najmilostljivejšemu cesarju. Gromoviti živioklici mu odgovarjajo, in zapela se je „cesarska pesem“, spremljevana od mestne godbe. V tem pa možnarji začnó pokati, rakete s trobojnimi kroglami švigati proti nebu, bengaljski plamen rudeč in bel pa je oblil celo pokrajino v neki nadzemni svet. To je bil trenutek, v kterem je pač vsak ponosno čutil resnico pesnikovih besedí: „Hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovencu ne gane.“

Ko je nekoliko mir nastal, napije dr. Vošnjak iz slovenske Bistrice: „Vsem Slovanom“, in na to zadoní visoka pesem: „Hej Slovani!“ Na to pa so odgovorili bratje Čehi, Hrvatje. Napivalo se je zdaj posameznim, in tako je sledila napitnica za napitnico, med tem pa so v eno mer pokali možnarji, švigale rakete, bližnje gore pa z velikanskimi kresovi so oznanovale, da se Slovenci tudi v daljavi veselé današnjega praznika. Nad Mariborom se je svetila kapelica gospod grofa Brandis-a — edino znamenje prijaznega srca do Slovencov. Mestni stolp stolne cerkve in stolpovi predmestnih cerkev so se svetili v — temnoti; tem lepše pa so svetili kresovi pri sv. Petru, sv. Urbanu, v Kamici.

Pozno po polnoči so se jeli prečastiti gostje razhajati, nekteri naravnost domú, nekteri v mesto na prenočišča, ako ga je kdo imel, ako ga pa ni imel, mu je pa dal stol v kavarni nekoliko uric počitka do ranega jutra; še drugi so pa ostali na Brandhofu, da je prisvetilo rumeno solnce čez zelene gorice.

Bilo je tù ljudstva nad 6000, pa celi čas se ni pripetil ne najmanjši nered. Bili so ljudje veseli kakor malokdaj kje drugej, in vendar pisavec teh vrstic, ki je bil med zadnjimi, ki so zjutraj Brandhof zapustili,

ni zapazil nikjer ne najmanjše nespodobnosti. To pač je častna priča zdrave glave in dobrega srca našega naroda!

Sklepaje pa svoj popis tega prigodka, ki ima za nas zgodovinsko važnost, naj izrečem v imenu mariborskih Slovencov hvalo vsem prečastitim gostom, ki so s svojim prihodom poviševali naš praznik. Da se je o postrežbi od naše strani še marsikaj pogreševalo, sami le predobro čutimo. Naj se nam za zdaj to blagovoljno spregleda, pa pride čas, da bodemo imeli, ako bode Božja volja, tudi sredstva v rokah tem nedostatkom v okom priti.

Posebno se pa zahvaljujemo mestom Zagrebu, Varaždinu, Karlovcu, Samaboru, ki so nas z svojimi poslanci počastila, — potem tebi bela Ljubljana in vama starodavnima sestricama Celj in Ptuj, in vam bratje iz stare Koroške, zibelke slovenske zgodovine.

In kakor smo dan poprej v pondeljek praznik začeli z slovesno Božjo službo ob 10. uri zjutraj v cerkvi sv. Alojza, tako smo se v torek ob 10. uri ravno v ti cerkvi zahvalili Bogu z ponižnim in hvaležnim srcom, da smo srečno in dostojno končali slovesnost sv. Cirila in Metoda; kajti Slovenec:

Bodi v tugi, bodi v šali,
Zmir ponižno Boga hvali.

Iz Haloz 1. avg. R. B. *(Prvi občni zbor zastran národne čitavnice na Ptuju.)* (Konec.) Gosp. Herman je med drugim tako-le govoril: „Prišedši v obilnem številu kažete, da vam je resna želja društvo osnovati, ktero narod radostno pozdravlja. Slovenci ničesa druzega ne iščejo kakor le svojih svetih pravic, ki je že drugi narodi dolgo vživajo, da se smejo v svojem jeziku izobraževati in razvijati. Ker to nalogo ima čitavnica, da jezik in narod lika, je pač namen njeni čestit in nraven ter vreden, da so tako blagi možje za njega navdušeni. Zato pa tudi ta namen, ker je čist in pravičen, dosežemo kljubu neprilikam in hudi volji sovražnikov svojih. Čitavnica se mi zdi zavod, kjer se raztepeni možje zbirajo, vzajemno podučujejo, krepijo in tolažijo, — zavod, kjer naj učí se ljudstvo v ustnem pogovoru in po izbranih knjigah svoj lepi, bogati in za omiko prikladni jezik, samega sebe, svojo minolost in prihodnost poznavati in ljubiti, — zavod, ki krepí pobita srca dolgo zatiranega ljudstva, in pomaga, da se sebe zaveda, spoznava in na se zaupa. Ponosno čutiti svojo vrednost, čislati in spoštovati samega sebe, je ljudstvu kakor posamnikom za živenje potrebno kot vsakdanji kruh. Morete li omika in svoboda — najdražje blago našega živenja, — se vkoreniti v srcu kakega naroda, ki se samega sebe ne čuti in ne spoštuje? V tem starinskem slovenskem mestu Ptuju je nekdaj čislana bila vaša materna beseda. Umakniti se je morala reva; ne po vrednosti cenjena in psovana pobegnila je v vesničko bajtico. Včasih se je oglasila; pa kakor se beraču podari, da se ga rešimo, tako je bila tudi ona sitna vrivavka s pičlo milostinjo odpravljena. Gospôda! vaša stara čestitljiva mati zopet trka, pozabivša in odpustivša krivice, na vaše vrata. Bodete li ji odprli? Bodete! Inači bi grešili proti naravi, proti otročji dolžnosti. Menda je po 100 letih pod krilom Veličanstva našega prvikrat stopila v to dvorano v tako odlično in odbrano društvo. Bodi pozdravljena mila beseda slovenska! Pa tudi družbeni in tvarni vzroki čitavnico priporočajo; ona ponuja društvenikom odbrane najjakše spise, knjige, zemljovide itd. za najnižjo ceno; daja jim krepivne veselice, lika okus, pospešuje družbeno živenje in priljudnost, in s tem, da zvunanji in tujci pogostoma prihajajo, mestu tvarno (materialno) blagost; memo tega je postavno dovoljena.“ — To je kratek posnetek g. Herman-ovega govora. Zapisovavec je bil izvoljen gosp. R. Posvetovanje društvenih pravil se je po zborni šegi godilo. Gosp. M. je poročeval; več društvenikov pa je svoje opazke v predpisanem redu javljalo. Po vsem tem opravilu se je počela volitev 9 odbornikov; volilo je 58 društvenikov; bili so števci volitvenih glasov naglasili, da so izvoljeni gospodje: Caf, dr. Čuček, Herman, Meško, dr. Mravljak, Raić, Raisp, Schönwetter, Vracfeld, ki so vsi izvolitev sprejeli. Pred obedom je bil zapisnik prebran, od vsega društva sprejet in od dotičnih gospodov podpisan. Med obedom je g. Herman nazdravil Njih Veličanstvu, omenivši cesarjeve besede, da v njegovem obširnem cesarstvu vsi avstrijski narodi prostor imajo, zahvalivši se za ustavo, ktero je cesarjeva dobrotljivost radovoljno narodom podarila, v misel vzemši narodno ravnopravnost, ktera je vsem avstrijanskim narodom, tedaj tudi vrlim in vselej zvestim Slovencem cesar sam s svojo sveto in neprelomljivo besedo zagotovil. Trikratna „slava“ je donela ustavnemu vladarju. — Malo kasneje je R. se zahvalil začasnemu odboru (g. dr. Čučeku, g. Hermanu in g. Mešku) za njihov trud in delovanje po priliki tako-le: „Razgrnivši knjige nebeškega nauka najdete priliko, kjer se nagovarja neki človek hotè hram staviti; najprvlje preračuni stroške, da počemši, pa nezamogši dognati, ne bi bil zasmehovan. Začasni odbor se ustanovivši je okolnosti in razmere natenko pretresel, in videvši, da more vzhajati, počel je hram staviti, ne lesen, ne kamen, ampak sveti hram — národno svetišče — kjer bode se národni jezik gojil, národnost čestila in omika na podlogi narodne besede pospeševala; hvala tedaj itd.“ Gospod M. je nazdravil vsem društvenikom v iskreni besedi. Pela se je pesem „Naprej“, „Pridi Gorenec“ itd.; vse se je godilo pošteno in v neskaljenem redu; srkali smo blago srago, ki veselí in veže bratinska srca. Vsakemu društveniku je bila podeljena kitica v národnih barvah in narodni tračič. Razšli smo se polni dovoljnosti in upa srčnemu početju. 27. malega srpana je odbor volil dostojnike in sicer g. dr. Čučeka za ravnatelja, ker g. Hermann po trikratnem skupnem vzklicu ni te časti sprejel; g. Schönwetter-a za ravnateljevega namestnika, g. Hermana za tajnika, in g. Vracfelda za blagajnika. Društvenikov smo imeli do 27. julija 101. Ako po sreči pojde, kanimo že meseca kimovca svetečno odpreti čitavnico. — Na konci še mi se potrebno zdi omeniti, da je obilno takihljudí okoli nas, se vé da domačih izležnikov pa nemškutarjev (Nemci so nam pravični), kteri gledé na čitavnico imajo mrene debele, kakor bivolsko kožo na očesih; zato se jim ni čuditi, da vse navpak in črno vidijo. Danes opustimo bedastvo teh nehvaležnikov navajati; samo velimo, kar sv. pismo pravi: „sovražniki njegovi domačini.“

Iz Laškega trga na Štajarskem nam pišejo, da bodo igrali dobrovoljci 17. avgusta veselo igro „Dobro jutro“ v korist sadjorejni šoli. Vabijo se slovenski domorodci.

Iz Gorice piše „Umni gospodar“ *), da vseh svilnih meščev (galete) skupaj je bilo letos v Gorici prodanih 156.442 dunajskih funtov. Srednja cena (kup) ji je bila od 9. junija do 2. julija, najniži: $57^{6}/_{10}$ sold., najviši: $76^{8}/_{10}$ sold. Izprva se je vrtela sploh okoli 66 soldov; poslednji čas okoli 70—76 soldov.

Iz Vranskega blizo meje kranjske. J. L. — V petek, 31. julija ob 10. zvečer se je unel kozolec tukajšnega poštarja in kmalo sta bila tudi hlev in drvarnica v ognji. Komaj so živino rešili. Splošno mnenje je, da je bilo nalašč zažgano. — Tožbe zoper odljudnost poštnih uradnikov po deželi so nekoliko potihnile. — Pa žalibože! da je še toliko poštnih pisarjev, ki

*) O kterem več v prihodnjem listu. Vred.

slovenske napise še zmirom pisano gledajo; dobro! da jih pametni poštarji pridno odpravljajo.

Iz Ljubljane. Za čitavnico ljubljansko je pretekla nedelja bila zgodovinsk dan; domoljubne gospé in gospodičine so namreč darovale pevskemu zboru dragoceno zastavo (bandero). V lepo ozaljšani dvorani je vpričo obile množice družbenikov čitavnice opoldne gospodičina s ljubeznjivim ogovorom izročila zastavo gospodu, ki jo je v imenu pevskega zbora s srčno zahvalo sprejel pa jo podal gospodu, ki jo bo nosil ob slovesnostih in veselicah čitavničnih. Ko je gospod zastavnik ves navdušen sprejel bandero, so okoli zastave zbrani gospodje pevci povdarili „Naprej zastave slave“ in „Hej Slovani“ — in končana je bila s tem slovesnost, ravno tako vesela kakor ginljiva. Popoldne so gospodje pevci s pripomočjo nevtrudljivega in v veseličnih pripravah vrlo skušenega domoljuba gospém in gospodičinam v gornji Šiški na Strmolu napravili veselico, ktere se je udeležilo nad 300 udov čitavnice, ki so na lepo okinčanem vrtu radostni obhajali večernico noter do pozne noči. Ko se je tudi tù zahvalil neki gospod iz pevskega zbora blagim dariteljkam krasne zastave, in jih, kakor opoldanski govornik, vabil v kolo pevskega zbora, so besedam „Slava Slovenkam!“ sledili gromoviti živileklici, ob tem pa je umetalni ogenj razsvetlil celo okolico, možnarji so pokali na višavi in jake rakete so švigale v ponočno nebo. Da slovesnost na čast gospodičinam ni bila brez pesem in plesa, razume se samo po sebi. Vse je bilo, kakor vsikdar pri čitavničnih izhodih, poštene židane volje. Poveličal je današnjo veselico tudi slavni gospod iz nadljubljanskega Št. Vida, ki je slovenskemu narodu že toliko milih pesem složil in ki se bojo pele, dokler bo Slovenca kaj na svetu. Ni čuda tedaj, ko se je odpela njegova národna in po vsem slovanskem jugu sloveča: „Pridi Gorenec“, da so ljubeznjivemu starčku doneli slava-klici od vseh strani in da so ga obsuli gospodje in gospodičine in trkali na zdravje njegovo mnogaja ljeta. Kaj! ko bi ljubljeni pesnik ta trenutek z novo pesmico opisal, da bi se ohranila zastavi naši v vedni spominek? — Naj popišemo na kratko zdaj še zastavo, ki so jo po predlogu častitih gospodičin Kosovih in Arcetovih darovale gospé in gospodičine pevskemu zboru. Tribarvena zastava 6 čevljev in 8 palcev dolga, 4 čevlje in 8 palcov pa široka, je narejena iz težke svile; na licu njenem se lesketá v zlatu velika lira, ktero ovija lipovo listje; vezla (štikala) jo je gospodičina Ana Šmidova, domačinka naša, ktera slovi za prvo umetnico v tacih delih. Najostrejše sodnice ne morejo prehvaliti izvrstnega dela, v kterem je šiv šivu do male trohice enak. Na naličji je napis s zlatimi pismenkami: „Národnim našim pevcem“. Zastavišče je lično naredil g. Valentin Zadnikar, tudi domačin naš in pasár v Ljubljani; trije pozlačeni obročki imajo vsak svoj napis; prvi se glasí: „Naprej zastave Slave!“, drugi: „Za Boga, Cesarja, Domovino!“, tretji pa: „Pesmi le tamo slišati ni, kjer poštenih ni ljudí.“ — Taka je zastava — res krasna in dragocena (veljá menda čez 300 gld.); to pa ji daje največo ceno, da je zastava živega domoljubja našega krasnega spôla, in ne le igrača in prazen lišp.

— V petek so se ob razhodu po stari navadi gospodje dijaki 8. gimnazijskega razreda poslovili v veseli družbici. Spomin na šolske leta ostane človeku vse svoje žive dni najmilejši spomin. Častitljiva navada je tedaj, da součenci, preden se razkropijo na vse kraje svetá, jemljejo slovo pred razhodom svojim, pa si obljubijo še naposled: zvesti ostati domovini, kamor koli grejo!

— Prva pôla g. Lésarjeve liturgike je že priromala iz Brna, kjer se pridno tiska v založbi g. Karola Viniker-ja, ki bo tudi slovenski letopisni nauk v primernih snopičih dovršil do prihodnjega šolskega leta. Toliko se že danes naznanja g. učiteljem; kaj več o svojem času.

— Za trdno se sliši — piše „Danica“ — da je gosp. Jož. Marn, katehet na ljubljanski gimnazii, potrjen za pravega učenika ali profesorja in da bo imel prihodnje leto zraven veroznanstva v štirih prvih razredih na spodnji gimnazii tudi slovenščino v štirih razredih zgornje gimnazije. Tudi berilo za osmi razred, za kterega je bilo v deželnem zboru enako poprašano, je neki že zlo pripravljeno. Tega bo gotovo sleherni vesel, kdor pozná vsestransko čvrstost g. Marna, in komur je mar za dobro réč na vse strani.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

2. dan t. m. so Njih Veličanstvo cesar obiskali kralja pruskega v Gasteinu; 4. dan t. m. zvečer so prišli zopet v Schönbrun nazaj; povsod so jih medpotoma sprejemali z veliko častjo. — Najglasovitiša novica preteklega tedna je ta, da so Njih Veličanstvo cesar vsem vladarjem nemške zveze in starešinstvom čveterih svobodnih mest 31. julija povabilo razposlali, naj 16. dne t. m. pridejo v Frankobrod, da se posvetujejo o prenaredbi nemške (leta 1815 sklenjene) zveze, sedanjemu času primerni. Kralju pruskemu so cesar sami to povabilo prinesli v Gastein, ostalim zaveznikom so se lastnoročne pisma poslale. Od več strani so prišli že odgovori, da pridejo; od kralja pruskega pa se sliši, da ne pride, ker misli, da to stvar morajo poprej na kaki gotovi podlagi vlade same prevdariti, potem še le se more obravnovati v shodu vladarskem. Kaj bojo po tem storile tudi druge vlade, ki so sicer dobre s kraljem pruskim, ni še znano. Francozko vlado je oklic vladarskega shoda v Frankobrodu zeló osupnil. Cesar Franc Jožef grejo nek 13. t. m. v Frankobrod; ali jih bo spremljal minister Rechberg ali minister Schmerling, ni še znano; vse drugo spremstvo pa je že odločeno, ki vzame saboj mnogo zlatega in srebernega namizja za gostovanje. — „Milit. Zeitg.“ pravi, da na rojstni dan cesarjev (18. avg.) se bo veliko vojakov pomaknilo v više službe. — C. kr. najviša sodnija je potrdila, da vrednik „Reform-e“ dr. Šuzelka bode zaprt 8 dni in da plača 60 gold. — Knez Rudolf Taxis je 2. dne t. m. nastopil zapor za 8 dni; do praga so ga spremili prijatli njegovi. — Dvorni kancelar trojedne kraljevine je naznanil županii zagrebški, da bode, kadar pride pravi čas za to, prosil Njih Veličanstvo, da se začne zopet deželni zbor v Zagrebu. — Nove volitve namesti izstopivših Ogrov in Sekulcev so za erdeljski zbor razpisane na 14. t. m. Kraljevi razpis od 30. julija graja obnašanje prejšnih poslancev. — Zdaj je gotovo, da vsaka vlada (avstrijanska, angležka in francozka) je zopet posebej pisala ruski vladi o poljskih zadevah. Jedro teh novih pisem je, da na podlagi znanih 6 točk naj se snide zbor osmerih vlad; o tem, da naj se ustavi boj, zdaj ne govorí nobéna vlada več. Ker angležka vlada nikakor noče vojske z Rusom, in tudi avstrijanska je ne želí, bo javalne Napoleon samec jo začel. In zato pihljá v poslednjih časnikih zopet mirna sapa. Lahi se nekako pripravljajo za vojsko, ker menda mislijo, da čez Rusovsko pelje pot — v Rim.

Listnica vredništva. Gosp. V. Og. v N: „Novice“ Vam radi pošljemo, ako nam naznanite adreso.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Tiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.